

Europa 1992 en de toegang voor ontwikkelingslanden

In veel ontwikkelingslanden bestaat de vrees dat een meer zelfvoorzienende EG gepaard zou gaan met een toename van het protectionisme aan de EG-buitengrenzen. In dit artikel stelt de auteur dat exportproblemen voor ontwikkelingslanden als gevolg van 'Europa 1992' niet zozeer een gevolg zullen zijn van een vermeende bemoeilijkte toegang tot de EG-markt, maar veel meer van een beperkt concurrentievermogen. Het artikel behandelt voornamelijk agrarische produkten, aangezien de meeste ontwikkelingslanden een overwegend agrarische exportstructuur hebben.

G. TADEMA*

Met de voltooiing van de interne markt wordt beoogd een markt tot stand te brengen, waarin goederen, diensten, personen en kapitaal vrij kunnen circuleren binnen de gehele Gemeenschap (de zogenaamde 'vier vrijheden').

Het streven naar de voltooiing van de interne markt, een versnelling van de Europese integratie, is te verklaren als een reactie op de angst dat de EG door de nog resterende onderlinge versnippering verder achterop zou geraken bij de Verenigde Staten en Japan, met name op hoog-technologisch gebied.

Door de Europese Commissie is in het zogenaamde 'Witboek een gedetailleerd programma van maatregelen met een nauwkeurig omschreven tijdschema opgesteld'¹. Dit witboek bevat ongeveer 300 concrete maatregelen, die nodig zijn om de nog bestaande handelsbelemmeringen tussen de lidstaten op te heffen. De Commissie maakt onderscheid tussen drie categorieën van belemmeringen: materiële barrières (dit zijn kort gezegd de grenscontroles op het handels- en personenverkeer), technische belemmeringen (deze hebben voornamelijk betrekking op verschillen in nationale produktvoorschriften, nationale preferenties bij overheidsaankopen en beperkingen op de vrijheid van vestiging en dienstverlening) en fiscale barrières (deze hebben betrekking op verschillen in nationale btw en accijnzen).

Het doorvoeren van de maatregelen van het witboek zal leiden tot een toename van de concurrentie tussen ondernemingen binnen de EG, tot een herlocatie van de produktie, die dan meer op basis van comparatieve voordelen plaatsvindt en tot meer mogelijkheden om gebruik te maken van schaalvoordelen, waardoor de produktiekosten en de prijzen dalen en de koopkracht stijgt. De schattingen van de jaarlijkse economische groei variëren van zo'n 2% tot 7,5% van het Europese bbp².

De Gemeenschap heeft als blok het grootste aandeel in de wereldhandel (ongeveer 20%), tegenover de VS (17%) en Japan (10%)³. Dat een goedkoper producerend Europees bedrijfsleven zich zal doen gevoelen op de wereldmarkt, is daardoor zeer aannemelijk.

Dat de voordelen van de voltooiing van de interne markt ten goede zouden moeten komen aan de EG zelf, wil echter

niet vanzelfsprekend zeggen dat andere landen daardoor benadeeld worden. Voorts dienen nadelen voor ontwikkelingslanden onderscheiden te worden in nadelen die het gevolg zijn van een relatieve verslechtering van hun concurrentiepositie en nadelen als gevolg van een vermindering van de toegankelijkheid van de EG-markt. Onder toegankelijkheid is te verstaan de mate waarin de invoer van produkten uit derde landen al dan niet aan belemmeringen is onderworpen.

Handelsschepping en handelsverlegging

Het opheffen van handelsbelemmeringen binnen een groep landen leidt ertoe dat het afzetten van produkten in een partnerland gemakkelijker en goedkoper wordt. De effecten die blokvorming binnen een beperkt aantal landen op de wereldhandel hebben, worden in de theorie over economische integratie vaak onderscheiden in handelsschepping (trade creation) en handelsverlegging (trade diversion).

Als gevolg van handelsschepping zal de koopkracht in de EG toenemen, doordat comparatieve voordelen beter tot hun recht kunnen komen. Dit leidt dan tot een grotere vraag op de binnenlandse markt (de EG-markt), maar ook tot een grotere vraag naar importprodukten.

* G.G.P. Tadema studeert Bestuurskunde aan de Universiteit Twente en schreef in het kader van een stage bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij een scriptie over dit onderwerp. De auteur dankt P.E.V. Frijmersum en B.E. de Groot voor hun commentaar op een eerdere versie. De verantwoordelijkheid voor het artikel ligt echter geheel bij de auteur.

1. De voltooiing van de interne markt: Witboek van de Commissie voor de Europese Raad, Milaan, 1985.

2. Het CPB schat de economische groei in zijn rapport *Nederland en Europa 1992* op ongeveer 2%, in het rapport-Cecchini (*Alles op alles voor Europa: de uitdaging 1992*) wordt de groei op ongeveer 4,5% geschat en in geval van begeleidende maatregelen van marktintegratie op 6,5% tot 7,5%.

3. W. de Clercq en L. Verhoef, *Europa terug naar de top*, Roularta Books, Brussel, 1989, biz. 43.

Daarbij wordt dan met name de vraag naar luxe-producten groter, aangezien de inkomselelasticiteit van de vraag naar luxe-producten toeneemt bij een stijgend inkomen.

Voor grondstoffenexporterende landen lijken de perspectieven minder gunstig, met name vanwege het efficiëntere gebruik van grondstoffen en het toepassen van nieuwe materialen en substituten voor landbouwgrondstoffen. Deze substituten kunnen zowel andere grondstoffen als synthetische materialen betreffen. Juist door de verhoogde concurrentiedruk na 1992, waardoor efficiënt gebruik van middelen van levensbelang is voor ondernemingen, lijkt een vraagvermindering op de lange termijn reëel.

Handelsverlegging kan een verslechtering van de allocatie van produktiefactoren betekenen (indien de produktiekosten in Europa toch hoger blijven dan in derde landen), maar kan ook een gevolg zijn van een verandering in de werkelijke kostenverhouding (indien de Europese bedrijven door kostenverlagingen goedkoper worden dan ondernemingen in derde landen). Beide vormen van handelsverlegging betekenen een daling van de exportinkomsten voor ontwikkelingslanden, maar zijn niet het gevolg van een toegenomen protectionisme aan de EG-buitengrenzen.

Directe voordelen van de interne liberalisatie

Ontwikkelingslanden kunnen eventueel ook profiteren van een aantal voordelen van de interne liberalisatie. De werkelijke voordelen zijn echter met name afhankelijk van de toekomstige handelspolitiek van de EG.

In zekere zin zou de interne liberalisatie dus ook een externe liberalisatie met zich mee kunnen brengen. In de eerste plaats hoeven produkten na 1992 slechts één grens te passeren om toegang te verkrijgen tot het gehele gebied van de Gemeenschap. Dit levert een besparing van tijd en van kosten op. In de tweede plaats hebben produkten uit ontwikkelingslanden dan toegang tot alle lidstaten van de Gemeenschap, waar dat voorheen niet altijd het geval was. Hierdoor kunnen ook ontwikkelingslanden gebruik maken van schaalvoordelen. Ten slotte betekent een geharmoniseerde regelgeving dat deze doorzichtiger is (de zogenaamde 'transparantie'). Een land hoeft dan niet meer aan (maximaal) twaalf verschillende regelingen te voldoen, maar slechts aan één. Het gaat hierbij met name om de fytosanitaire en veterinaire harmonisatie (dit houdt in betrekking hebben op de gezondheid van respectievelijk planten en dieren).

Op fytosanitair gebied leidt de afschaffing van de grenscontroles ertoe dat de eisen die nu nog slechts betrekking hebben op het intra-verkeer, ook van toepassing worden op het binnen de EG brengen vanuit derde landen. Momenteel kan er per lidstaat nog een groot aantal aanvullende eisen worden gesteld. Naar verwachting zal deze harmonisatie niet leiden tot een verscherping van de invoereisen⁴. Op veterinair gebied is er reeds een geharmoniseerd regime voor de invoer van runderen, varkens en vers vlees. De huidige regelgeving zal niet veranderen. Wel is de kans op verscherping van de invoereisen reëel, als gevolg van de beoogde verbetering van de dierziektesituatie in de EG⁵.

Verschuiving van produktieprocessen

Binnen de EG zal een proces van herstructurering op gang komen, waardoor de produktie meer op basis van comparatieve voordelen zal plaatsvinden. Bepaalde industrieën zullen inkrimpen, andere zullen uitbreiden. Naar verwachting komt er een grotere nadruk te liggen op de

moderne industrieën, waardoor het belang van de traditionele industrieën relatief afneemt.

Voor de ontwikkelingslanden als groep heeft een meer op de markt gerichte EG tot voordeel dat deze landen waarschijnlijk een belangrijk deel van de inkrimpende produktie kunnen overnemen⁶. Het is aannemelijk dat met name de produktie van arbeidsintensieve halffabrikaten en toeleveringsprodukten dan in sterkere mate in bepaalde ontwikkelingslanden gaat geschieden. De ontwikkelingslanden met een relatief goede infrastructuur kunnen hiervan het meest profiteren.

Afschaffing van de nationale importquota

De volledige liberalisering van het goederenverkeer binnen de Gemeenschap betekent dat de nationale importquota worden afgeschaft. Als de verdwijning van de nationale quota inhoudt dat een vrije invoer in de EG mogelijk wordt, heeft dat tot gevolg dat de concurrentiepositie van de ontwikkelingslanden op de EG-markt verbetert. Echter ook de concurrentie tussen ontwikkelingslanden onderling neemt daardoor toe, waarbij de prijs en de kwaliteit dan doorslaggevend zijn voor een succesvolle export.

De preferenties

In de huidige situatie krijgt met name de groep van ACS-landen⁷ een aantal zeer specifieke voordelen boven andere ontwikkelingslanden ten aanzien van de toegang tot de EG-markt. Algemene liberalisatie houdt in dat de ACS-landen veel meer dan voorheen met andere ontwikkelingslanden moeten concurreren, waardoor de afzet van hun exportprodukten in de EG minder zeker wordt.

Vooral de opheffing van de nationale quota dreigt voor de ACS-landen nadelen met zich mee te brengen. In de huidige situatie garanderen Groot-Brittannië, Frankrijk en Italië de bananenexport van hun aanbieders uit de koloniale tijd, voor zover er vraag is naar bananen in deze lidstaten. Het slechten van de interne grenzen in de EG betekent een bedreiging voor de exportinkomsten van en de werkgelegenheid in de betreffende ACS-landen. Dit blijkt uit het feit dat de ACS-bananen niet kunnen concurreren op de veel vrijere Westduitse markt⁸. Duidelijk is dat deze bedreiging voor de ACS-landen geen gevolg is van een gevreesde vermindering van de toegankelijkheid van de EG-markt, maar een gevolg van een verbeterde toegankelijkheid (voor de ontwikkelingslanden als groep).

Het is de vraag of de waarde van preferenties wel zo groot is als vaak wordt verondersteld. Sinds de totstandkoming van het Verdrag van Lomé is er sprake van een afnemend belang van de ACS-producten in de totale EG-import: van bijna 8% in het begin van de jaren zeventig naar 6,3% in het begin van de jaren tachtig. Ook het aandeel van de ACS-landen in de totale import uit ontwikkelingslanden daalde: in 1975 kwam 20% van de EG-import uit de

4. Tweede Kamer-stuk 575, vergaderjaar 1989-1990, Aanhangsel van de handelingen: Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden, 26 april 1990, blz. 1157.

5. Tweede Kamer, op.cit., 1989-1990, blz. 1157-1158.

6. Nationale Adviesraad voor Ontwikkelingssamenwerking, *Advies EG en ontwikkelingssamenwerking*, december 1989, blz. 63.

7. De ACS-landen zijn een groep ontwikkelingslanden in Sub Sahara Afrika, het Caraïbisch gebied en de Stille Oceaan, waarmee de EG een uitgebreid handels- en samenwerkingsakkoord heeft gesloten: de zogenaamde Conventie van Lomé.

8. NIO-vereniging, *Lomé-IV: Ontwikkeling onder druk*, Amsterdam, 1988, blz. 29.

ACS-landen (toen 46 landen); in 1989 was dit aandeel gedaald naar 14%, terwijl de groep van ACS-landen intussen wel met 20 landen was uitgebreid⁹.

De Afrikaanse ACS-landen hebben terrein verloren ten aanzien van de tropische producten, zoals palmolie, koffie en cacao. Aan het eind van 1987 was hun exportvolume van primaire tropische producten terug op het niveau van 1961. Het zijn vooral Aziatische landen die hun exportpositie hebben overgenomen. In 1989 verloren koffie en cacao 40% van hun waarde binnen een jaar¹⁰. Ondanks de prijsval op de wereldmarkt hebben landen als Maleisië, Indonesië, Pakistan en Thailand hun marktaandeel weten te vergroten. Dit zou verklaard kunnen worden uit het gegeven dat in Azië veel bedrijven zich in de particuliere sector bevinden en een flexibel management en een stringente beheersing van de produktiekosten hebben. In tegenstelling hiertoe zijn de Afrikaanse bedrijven veelal publiek eigendom of semi-genationaliseerd en vindt het management centraal plaats.

Handelspolitiek

Van groot belang voor de ontwikkelingslanden is hoe de EG in de toekomst vormgeeft aan haar handelspolitiek. Enerzijds is de optie denkbaar dat de EG door een grotere zelfvoorziening de grenzen meer zou afsluiten. Zo is het mogelijk dat de huidige nationale quota vervangen worden door Gemeenschapsquota. Anderzijds is denkbaar dat een sterkere EG meent zich een liberalere handelspolitiek te kunnen veroorloven.

De Gemeenschap heeft overigens verscheidene malen publiekelijk gesteld, onder meer tijdens de Europese Raad te Rhodos in december 1988, dat er van een afsluiting naar buiten toe geen sprake zal zijn¹¹. Dit lijkt ook niet in het belang te zijn van de EG, als grootste exporteur ter wereld.

Wel kan de druk aanwezig zijn om bepaalde economische sectoren te beschermen. Zoals de Nationale Adviesraad voor Ontwikkelingssamenwerking terecht opmerkt, is de vraag of er werkelijk sprake zal zijn van exportgroei van ontwikkelingslanden mede afhankelijk van de verdeling van de voor- en nadelen van de voltooiing van de interne markt over de lidstaten¹². Ten aanzien van de herstructurering binnen de EG is het waarschijnlijk dat de lasten van dit proces geconcentreerd zullen zijn in bepaalde bedrijfstakken. De veronderstelling dat deze sectoren druk gaan uitoefenen om bescherming te krijgen tegen concurrerende import, lijkt reëel. Deze druk wordt sterker naarmate de bedreigde sectoren sterker geconcentreerd zijn in één of enkele lidstaten. Deze verlangens tot protectie kunnen een belangrijke rol spelen in de onderhandelingen over de voltooiing van de interne markt, wat kan leiden tot toegeven aan deze wensen.

Een toename van het protectionisme is overigens onderworpen aan de afspraken in de GATT, zodat ontwikkelingslanden altijd een klachtenprocedure kunnen beginnen, mocht er sprake zijn van een versterking van het protectionisme.

De Uruguay-ronde

De toekomstige opstelling van de EG met betrekking van de handelspolitiek wordt in grote mate bepaald door de resultaten van de lopende Uruguay-ronde. De Uruguay-ronde is de achtste ronde van multilaterale onderhandelingen over handelsliberalisatie in GATT-verband. In deze ronde zijn de onderhandelingen meer omvattend dan in welke voorgaande ronde ook. Er wordt in 15 groepen onderhandeld, waarvan onder meer de groep van de tropische producten en die van de landbouwproducten van groot belang zijn voor veel ontwikkelingslanden.

Tabel 1. Verandering in waarde van de netto-exporten naar de EG als gevolg van liberalisatie door de EG (in mln. ECU)

	MFN	APS	ACS
Cacaobonen	0	7,6	-4,1
Koffiebonen	0	82,9	-44,6
Tabak	-7,1	24,9	-2,8
Rijst	-62,0	231,0	26,0
Tropische oliën	0	62,4	-35,8
Cassave	0	296,7	a

a. Klein maar positief.

Tropische producten

Halverwege de Uruguay-ronde is een zogenaamde Mid Term Review gehouden. Als uitkomst hiervan heeft de EG haar tarieven op ruim 150 tropische producten verlaagd. De verlagingen variëren van 1 tot 21 procentpunten. Voor 37 producten gaat het tarief naar 0%. Verder zijn voor 46 producten kwantitatieve beperkingen afgeschaft. Voor een aantal producten zijn extra concessies gedaan aan de minst-ontwikkelde landen (MOL's)¹³.

In een later voorstel bood de EG tariefverlagingen variërend van 35% tot 100% aan. Het EG-voorstel behelsde een daling van tarieven op onbewerkte tropische agrarische producten en op goederen van primaire industrieën uit ontwikkelingslanden met 100%. De tarieven op halfverwerkte producten zouden in het EG-voorstel met 35% omlaag gaan en die voor eindproducten met 50%.

Het is een interessante vraag welke betekenis een verdergaande liberalisatie door de EG zou hebben voor ontwikkelingslanden. Davenport heeft in een studie gekeken naar de effecten van het afschaffen van alle EG-tarieven, heffingen en quota voor een zestal producten¹⁴. De resultaten staan vermeld in tabel 1.

Uit de tabel kan men concluderen dat substantiële tariefverlagingen door de EG significante positieve effecten hebben voor de APS-landen¹⁵. Deze vinden ten dele hun keerzijde in negatieve effecten voor de ACS-landen. Verder is duidelijk dat de effecten voor de afzonderlijke producten aanmerkelijk variëren.

Landbouwproducten

Met name in de OESO-landen is de steun aan de landbouw de afgelopen twee decennia sterk gestegen, wat heeft geleid tot een toename van internationale handelsspanningen, vooral tussen de EG en de VS.

In de GATT-onderhandelingen over het liberaliseren van de wereldhandel in landbouwproducten spelen de EG en

9. Gegevens uit: D. Buchan, E. C., Lomé negotiate new trade-and-aid agreement, *Europe*, maart 1989, blz. 30.

10. Gegevens uit: Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation, *Spore*, nr. 26, april 1990, blz. 1.

11. Tweede-Kamerstuk 20 596, nr. 15, vergaderjaar 1988-1989, Notitie over de gevolgen voor ontwikkelingslanden van de voltooiing van de interne markt van de staatssecretaris van Economische Zaken, de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, 23 juni 1989.

12. W. de Clerq en L. Verhoef, op.cit., 1989, blz. 63.

13. Gegevens uit: K.A. Koekkoek, Tropische producten in de Uruguay-ronde: een beperkt succes, *Internationale Spectator*, september 1989, blz. 528.

14. M. Davenport, *European community trade barriers to tropical agricultural products*, Overseas Development Institute, Londen, 1988, blz. 27.

15. Het APS is een stelsel van algemene tariefpreferenties. In theorie staat het APS open voor 127 onafhankelijke landen en 22 afhankelijke gebieden. Aangezien veel ontwikkelingslanden contractueel al recht hebben op een preferentiële behandeling, zijn het vooral 59 landen in Azië en Latijns-Amerika die profiteren van het APS. Deze landen worden vaak aangeduid met de term 'APS-landen'.

Tabel 2. Netto-welvaartswinsten (+) en verliezen (-) als gevolg van EG-liberalisatie (index: ontwikkelingslanden = 100)

Landen	Granen	Vlees	Zuivel- producten	Totaal ^a
<i>Netto-exporteurs</i>				
Ontwikkelde landen	1.000	133	1.430	58
Ontwikkelingslanden	100	100	100	100
MOL's	0	4	0	2
ACS-landen ^b	0	7	0	10
<i>Netto-importeurs</i>				
Ontwikkelde landen	-85	-81	0	-49
Ontwikkelingslanden	-100	-100	-100	-100
MOL's	-3	-3	-6	-5
ACS-landen ^b	-8	-17	-14	-13

a. Inclusief suiker en oliezaden.

b. Inclusief verlies aan suiker- en rundvleesexporten.

de VS, met daarnaast Japan en de Cairnsgroep¹⁶, de hoofdrollen. De ontwikkelingslanden spelen in deze onderhandelingsgroep een ondergeschikte rol. Deze landen hebben individueel weinig marktmacht en hun onderhandelingspositie wordt bovendien verzwakt door hun heterogeniteit, die mede het gevolg is van het feit dat er binnen de groep van ontwikkelingslanden zowel voedselimporteurs als voedselexporteurs zijn. De resultaten van de onderhandelingen kunnen daarentegen wel van groot belang zijn voor de ontwikkelingslanden.

Uit diverse studies naar de effecten van een liberalisatie van de wereldhandel in landbouwproducten voor ontwikkelingslanden, kan in grote lijnen worden geconcludeerd dat de verdeling van winsten en verliezen over de individuele landen afhankelijk is van de vraag of een land een netto-exporteur of een netto-importeur van landbouwproducten is. In het algemeen zullen hogere internationale voedselprijzen voordelig zijn voor exporterende landen en nadelig zijn voor importerende landen, zie hiervoor tabel 2¹⁷.

Een ander belangrijk gevolg is dat ook door een eventuele handelsliberalisatie in GATT-verband de huidige preferenties van de ACS-landen voor de toegang tot de EG onder druk komen te staan. Hoewel een aantal ACS-landen na liberalisatie door de OESO-landen netto-exporteur van rundvlees zouden zijn, is het de vraag of deze landen kunnen profiteren van liberalisatie. Onder de Lomé-conventie heeft een aantal ACS-landen de mogelijkheid een bepaalde hoeveelheid rundvlees te exporteren onder gunstige voorwaarden¹⁸. Momenteel ontvangen deze landen prijzen van de EG die 30% tot 50% boven de wereldmarktprijzen liggen. Zeventig procent van de totale rundvleesexport van de ACS-landen is bestemd voor de EG. Als de liberalisatie inhoudt dat dergelijke handelspreferenties verdwijnen, worden de ACS-landen weliswaar met hogere wereldmarktprijzen geconfronteerd, maar zullen deze prijzen echter lager zijn dan de huidige preferentiële prijzen van de EG¹⁹.

Ook kan handelsliberalisatie nadelen voor de suikerexport door de ACS-landen opleveren. Koester en Schmitz²⁰ concluderen dat een verwijdering door de EG van de handelsbelemmeringen ten aanzien van suiker resulteert in een netto-verlies voor de begunstigde ACS-landen, met uitzondering van Kenia.

Conclusie

De interne liberalisatie in het kader van de voltooiing van de interne markt zal, mede onder invloed van de resultaten in GATT-verband, naar alle waarschijnlijkheid voor de ontwikkelingslanden als groep leiden tot een grotere toegankelijkheid van de EG-markt, ook voor agrarische produk-

ten. Deze liberalisatie houdt dan echter ook in dat de concurrentie tussen ontwikkelingslanden toeneemt en dat de preferenties die bepaalde groepen ontwikkelingslanden in de huidige situatie krijgen, aan waarde inboeten.

De mogelijkheden voor individuele ontwikkelingslanden om werkelijk te profiteren zijn afhankelijk van hun economische structuur, hun ontwikkelingsniveau en hun concurrentievermogen. Hierdoor zijn het waarschijnlijk met name de ontwikkelingslanden met een relatief gediversifieerd en concurrerend productie-apparaat, die de toename van de afzetmogelijkheden in een meer op de markt georiënteerde EG kunnen benutten.

Landen die overwegend grondstoffen exporteren, kunnen waarschijnlijk slechts marginaal profiteren van de verbeterde toegang tot en de toegenomen koopkracht. Zoals gesteld zal de toegenomen welvaart in de EG niet leiden tot een noemenswaardige stijging van de vraag naar grondstoffen. Daarnaast exporteren ook meer geavanceerde ontwikkelingslanden grondstoffen, zodat ook hier sprake is van concurrentie. Door een verbeterde toegang tot de EG-markt neemt met name de concurrentie ten aanzien van tropische producten toe.

Samenvattend is te stellen dat de voltooiing van de interne markt waarschijnlijk meer kansen, maar ook meer risico's voor ontwikkelingslanden met zich meebrengt. Hierdoor lijkt het gevaar reëel dat er binnen de groep van ontwikkelingslanden sprake zal zijn van 'winnaars' en 'verliezers' en dat hun welvaartsverschillen gaan toenemen. Voor landen met een beperkt exportpotentieel en een gering concurrentievermogen dreigt een (verdergaande) marginalisatie in de wereld-economie. Deze groep omvat o.a. de groep van minst-ontwikkelde landen en het merendeel van de ACS-landen.

Aanbevelingen

Een waarschijnlijke verbetering van de toegankelijkheid van de Europese markt voor ontwikkelingslanden ontslaat de EG echter niet van haar plichten tegenover deze landen. Indien de EG haar vaak beleden solidariteit met de ontwikkelingslanden wil (blijven) waarmaken, moet zij trachten de economische marginalisatie van ontwikkelingslanden tegen te gaan. De aandacht van de EG dient zich dan vooral te richten op de ontwikkelingslanden die nadelen zullen ondervinden van de toegenomen concurrentie op de Europese markt en van de afname van de waarde van hun preferenties. De nadruk bij de inspanningen van de EG dient te liggen op het blijven steunen van deze landen (vooral de MOL's en het merendeel der ACS-landen) bij het verbeteren van het productie-apparaat, opdat zij in staat zullen zijn te concurreren op de geliberaliseerde EG-markt. Naarmate de concurrentiekracht toeneemt, kan de steun dan verminderen.

vervolg op blz. 772

16. De Cairns-groep, een groep van exporteurs van landbouwproducten, is ingesteld in 1986 in Cairns (Australië). De leden zijn: Argentinië, Brazilië, Canada, Chili, Colombia, Filippijnen, Hongarije, Indonesië, Maleisië, Nieuw-Zeeland, Thailand en Uruguay.

17. A. Matthews, *The common agricultural policy and the less developed countries*, Gill and Macmillan, Dublin, 1985, blz. 142 en 145.

18. Onder Lomé-IV zijn dat: Botswana (18.916 ton), Kenia (142 ton), Madagascarië (7.579 ton), Swaziland (3.363 ton) en Zimbabwe (9.100 ton).

19. S. van Berkum en H. Rutten, *Liberalisation of temperate agriculture*, in: Stevens, C. en D.C. Faber, *The Uruguay round and Europe 1992: Implications for future ACP/EC cooperation*, ECPDM, 1990, blz. 32.

20. U. Koester en P. Schmitz, *The EC sugar market policy and developing countries*, *European Review of Agricultural Economics*, nr. 9, 1982, blz. 183-204.

vervolg van blz. 767

Veel ontwikkelingslanden zijn voor hun exportinkomsten afhankelijk van één of enkele grondstoffen. Bij het verbeteren van de concurrentiekracht van deze grondstoffen kunnen de internationale grondstoffenakkoorden een grote rol spelen. Van belang is de grondstoffenprijzen op een voldoende hoog peil te houden met een redelijke mate van stabiliteit. Daarbij zou het kwaliteitsaspect sterker de nadruk moeten krijgen. Dit zou mogelijk gemaakt kunnen worden door het inbouwen van kwaliteitsnormen in de prijsstelling. Een dergelijke koppeling tussen prijs en kwaliteit zal een prikkel kunnen vormen tot het leggen van de nadruk op kwaliteitsverbetering. Voor de grondstoffenexporterende landen is het van belang dat hun overheden ten aanzien van deze kwaliteitsverbetering een stimulerende rol gaan spelen door het voeren van een voorwaarden-scheppend beleid en het scheppen van een gunstig investeringsklimaat, waardoor ruimte wordt gegeven aan het particulier initiatief.

Daar in veel ontwikkelingslanden de vereiste investeringsgelden, die nodig zijn voor het verbeteren van de infrastructuur, en de benodigde kennis veelal niet aanwezig zijn, kan de EG een belangrijke rol spelen bij het verbeteren van de concurrentiekracht. Dit kan onder meer door het geven van technische (overdracht van technologie en kennis) en financiële bijstand (investeringsgelden). Ook bij de opbouw van een toereikende bestuurscapaciteit kan de EG een belangrijke rol spelen.

Voor de korte termijn is het tevens van belang dat de preferenties voor ontwikkelingslanden gehandhaafd blij-

ven en met name dat deze ten goede komen aan de ontwikkelingslanden die ze echt nodig hebben. De waarde van preferenties lijkt weliswaar niet zo groot als vaak wordt aangenomen; het is echter de vraag of de exportaandelen van bepaalde ontwikkelingslanden zonder de preferenties niet nog veel kleiner zouden zijn.

Voor de lange termijn dient het streven erop gericht te zijn het exportpakket te verbreden en te verdiepen en de concurrentiekracht van deze landen te versterken. Met name is het van belang de produktie te diversifiëren, ten einde de afhankelijkheid van slechts enkele grondstoffen te verminderen.

Om diversificatie van de produktie te stimuleren, zouden de overheden van de betreffende ontwikkelingslanden zich moeten richten op het tot stand brengen van een toereikende infrastructuur en het scheppen van een gunstig investeringsklimaat voor het particuliere initiatief. De EG kan aan de verwezenlijking van de noodzakelijke voorwaarden voor diversificatie (een zekere organisatiegraad, een toereikende basis-infrastructuur en een geschikt arbeidspotentieel (opleiding en training)) meewerken door technische en financiële bijstand te verlenen.

De EG zou bovendien haar regels van oorsprong kunnen versoepelen en de invoer van produkten in een hoger stadium van verwerking tegen lagere tarieven de Gemeenschap kunnen binnenlaten, wat een extra stimulans voor diversificatie zou zijn. De GATT lijkt het aangewezen forum om dit te bewerkstelligen.

Gerard Tadema